

УДК 316.61+323.22/.28

Політична участь як складова частина самоідентифікації індивідів

Г.Г. УДЖМАДЖУРІДЗЕ

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпропетровськ,
E-mail: georgy999@list.ru**Авторське резюме**

У статті досліджується практика політичної участі індивідів як складової частини їхньої самоідентифікації. Визначено, що самоідентифікація – це тривалий процес, який розділяє осіб на своїх та чужих і включає в себе відчуття спадковості, відчуття унікальності від інших і відчуття приналежності до якоїсь соціальної групи. Політична участь дає людині можливість знайти своє місце в соціальній структурі суспільства, отримати корисні навички, здійснити додаткову ідентифікацію. Даються дефініції поняття політичної участі. С. Хантінгтон пов'язує політичну участь з бажанням членів суспільства вплинути на уряд при прийнятті важливих рішень. С. Верба під політичною участю визначав діяльність, яка має на меті впливати на дії уряду для задоволення персональних потреб та інтересів. Така діяльність може бути лише добровільною.

Розкриваються основні типи та форми політичної участі. Найбільш поширеними типами є участь у виборах, зв'язок з політичними організаціями та відвідування з'їздів політичних організацій. Встановлено, що політична участь індивідів, у всій множині її проявів, є виявом громадянської культури конкретного суспільства. У багатьох державах для громадян існує звична практика політичної участі, але лише в демократичних країнах індивіди будуть робити це добровільно й без примусу. Лише добровільність політичної участі і її усвідомленість є проявом особистісних позицій і переконань індивідів. Прослідковано, що політична участь, як невід'ємний елемент політичної культури суспільства, передається від покоління до покоління через інститути соціалізації у суспільстві. Найбільш ефективно інститути соціалізації впливають на людей молодого віку. Дослідження політичної соціалізації виявило передачу політичних ідеалів і звичок між поколіннями.

Ключові слова: самоідентифікація, ідентичність, політична участь, політична активність, політична ідентифікація, громадянська культура, політична соціалізація.

© Г.Г. Уджмаджурідзе, 2014

Political participation as an integral part of individuals' identity

G.G. UDZHMADZHURIDZE

The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university, Dnepropetrovsk, Ukraine,
E-mail: georgy999@list.ru

Abstract

The article examines the practice of political participation of individuals as part of their identity. It is determined that the self-identification is a long process that separates individuals on their own and others, also includes a sense of heredity, a sense of uniqueness from others and a sense of membership to a certain social group. Political participation gives the person the opportunity to find their place in the social structure, gain useful skills to implement the additional identification. Given the definition of the concept of political participation. S. Huntington linking political participation at the request of members of the society to influence the government in making important decisions. S. Verba defined political participation as the activity, which aims to influence for government action to meet the personal needs and interests. Such activities can only be voluntary.

Author examined the main types and forms of political participation. The most common types are involved in the elections, the relationship with political organizations and visiting congresses of political organizations. It is established that political participation of individuals across the all variety of its manifestations, is an expression of civic culture of a particular society. In many states for citizens there is the usual practice of political participation, but only in democratic countries individuals will do this voluntarily and without coercion. Only voluntary political participation and awareness of it, is a manifestation of personal attitudes and beliefs. The author traced that political participation as an integral part of political culture is transmitted from generation to generation through the institutions of socialization in society. The most effective institutions of socialization influence on young people. The political socialization research has revealed the transfer of political ideals and habits between generations.

Keywords: self-identification, identity, political participation, political activity, political identity, civic culture, political socialization.

Постановка проблеми. Питання про самоідентифікацію індивідів є актуальним й складним як для соціології, так і для інших соціальних наук. Формування ідентичності відбувається на декількох рівнях і має багато видів і підвидів. Питаннями ідентифікації займається велика кількість наук, найбільш повно цими проблемами займаються психологія, філософія і соціологія. Ці науки згодні в тому, що процес самоідентифікації нероздільно пов'язаний з життєвим досвідом кожної людини. Те, ким людина себе визначає нероздільно пов'язано з практикою політичної участі у житті суспільства. Проблемним питанням цієї статті постає те, яким чином практика політичної участі пов'язана з самоідентифікацією індивідів.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання про дослідження впливу політичної участі на самоідентифікацію індивідів рідко порушуються у науковій літературі. Тим не менш існують праці, які на теоретичному та емпіричному рівнях аналізують вплив політичної сфери на ідентифікаційні процеси особистості. Це праці: А. Ручки, Н. Черниша, С. Шостака, В. Кутирьової, В. Пантіна. Детальне ж вивчення самого процесу політичної участі здійснюють: С. Верба, А. Хорват, Дж. Паоліні, С. Хантінгтон.

Мета дослідження. Розкрити зміст поняття політичної участі, його типи та форми й дослідити вплив політичної участі індивідів на їх самоідентифікацію.

Виклад основного матеріалу. Самоідентифі-

кація кожної людини починається з формування його персональної ідентичності. Соціальні науки виділяють різні аспекти цього процесу, найбільш щільно ним займаються психологія, філософія і соціологія. У вузькому сенсі – ідентифікація людини це знаходження свого місця у світі. Самоідентифікація це тривалий процес, який розділяє осіб на своїх та чужих: «Це психологічний механізм формування «Ми»-відчуття, усвідомлення своєї належності до певної спільноти людей, яке відбувається через антитезу «ми» – «вони». Результатом цього процесу стає формування певної ідентичності особистості» [2, с. 51].

Складові частини персональної ідентифікації включають в себе відчуття спадковості, відчуття унікальності від інших і відчуття приналежності до якоїсь соціальної групи. «Під самоідентифікацією тут розуміється процес вибору людиною тієї чи іншої ідентичності, а також процес формування цієї ідентичності» [3, с. 29]. Соціологія каже, що людина набуває свою культурну ідентичність (набуття почуття приналежності до унікальної культури з її характерними елементами), етнічну та національну ідентичність (усвідомлення приналежності до якогось етносу чи нації і поділ її культурно-мовних традицій), релігійну ідентичність (ідентифікація людини як послідовника якоїсь релігії), гендерну ідентичність і т.д.

Таким чином, ідентифікаційний процес виконує одразу дві функції для формування людської особистості: перша формує «внутрішні» орієнтири себе, як цілісну психологічну осо-

бистість; друга – «зовнішні», що пов'язана з фіксацією свого становища в суспільній системі. В людській свідомості зароджуються категорії «Я», «Ми», «Вони». Індивід починає асоціювати себе з певною соціальною групою, політичною ідеологією [2, с. 52]. Його ідентифікаційна позиція проявляється й у сфері політичного – тим за кого він голосує, яким чином проявляє свою суспільно-політичну позицію, в яких заходах бере участь. Загальним терміном для таких дій індивіда є «політична участь».

Визначення поняття політичної участі дає в своїй статті Самюель Хантінгтон. Він пов'язує політичну участь з бажанням членів суспільства вплинути на уряд при прийнятті важливих рішень: «Під політичною участю ми розуміємо діяльність окремих громадян, яка впливає на урядові рішення» [6, с. 3]. Хантінгтон вказує на те, що «політичне» може ґрунтуватися аж ніяк не на добровільних засадах. Для нього головними суб'єктами політичної участі є впливові члени суспільства, які мають ресурси і можливості для залучення широких мас населення у відстоюванні, вигідних їм, позицій. Таким чином, Хантінгтон демонструє нам, що види політичної участі бувають не тільки інституціоналізованими, тобто офіційно можливими і визнаними в державі, а й незаконними. Цікаве трактування поняття політичної участі дає дослідження з вивчення активності жінок на виборах, проведене під егідою ООН. Крім загострення уваги на проблемі гендерної нерівності учасників виборчого процесу, автори пишуть про різноманітність типів політичної участі: «Участь у виборчих процесах включає в себе набагато більше, ніж просто участь у голосуванні. Політична участь проявляється в свободі слова, зібрань та асоціацій; у здатності брати участь у веденні державних справ; у можливості зареєструватися в якості кандидата, проводити кампанії, бути обраним і займати посади на всіх рівнях державної влади» [9, с. 33].

Однак головну роль у підтримці політичної участі населення відіграють не суспільні групи і окремі актори, а політичні партії. Саме партії є тією прохідною ланкою між політичною структурою держави і самого суспільства.

Людині необхідна допомога політичної партії для висування на виборчі посади, фінансування виборчої кампанії і у подальшій підтримці. Таким чином, людина, зазвичай, здійснює політичну участь у житті суспільства через вступ до лав якоїсь партії і підтримку партійної ідеології, основних принципів і цілей – натомість партія слугує специфічним соціально-політичним ліфтом, який допомагає зайняти місце в політичній підсистемі суспільства: «Найбільш поширений шлях бути обраним пролягає через політичні партії. Більшість кандидатів залежать від партій, від їх електоральної бази, вони допомагають у ході ви-

борчої кампанії, фінансують і підтримують їх після обрання» [9, с. 34]. Однак, політичні партії ефективні у забезпеченні політичної участі тільки для загальнонаціональних інститутів. На місцевому рівні більший вплив в організації політичної участі населення мають громадські організації.

Одну з найбільш повних дефініцій поняття політичної участі дає у своїй роботі «Голос і рівність: Громадянський волонтаризм в американській політиці» Сідней Верба: «Під політичною участю ми маємо на увазі нескладну діяльність, яка має на меті вплинути на дії уряду – або безпосередньо впливати на прийняття чи реалізацію державної політики, або опосередковано впливати на вибір людей, які реалізують ці політики» [8, с. 38]. Верба каже, що в демократичному суспільстві політична участь означає можливість громадян впливати на уряд для задоволення своїх потреб та інтересів.

В такому питанні, як класифікація видів політичної участі Верба виходить з поняття добровільності участі населення в політичних діях. «Під добровільною участю ми маємо на увазі таку участь, яка не є обов'язковою – ніхто не змушений стати добровольцем – та ніхто не отримує оплату або символічну грошову компенсацію» [8, с. 39]. Далі Верба розглядає вже самі типи політичної участі. Найбільш поширеним типом є голосування. Голосування відіграє значну роль у функціонуванні держави і підтримці суспільного ладу в цілому, однак, крім голосування, існує ще ряд типів політичної участі, серед яких називаються: «...працювати і робити свій внесок у виборчі кампанії й організації; контактувати з державними чиновниками; відвідувати протести, марші і демонстрації; працювати на добровільних засадах з іншими задля вирішення проблем спільноти; служіння без оплати на місцеві виборні та призначені ради; бути політично активним, хоча б через громадські об'єднання; та жертвувати гроші на політичні справи» [8, с. 42].

Однак, не всі види політичної участі мають однакову поширеність серед населення. Згідно з соціологічними дослідженнями, які застосовував Верба в своїй роботі, на першому місці була участь у виборах – 71%, на другому – зв'язок з політичними організаціями з 48%, на третьому – відвідування з'їздів політичних організацій [8, с. 44].

Те, яким чином феномен політичної участі пов'язаний із самою самоідентифікацією індивідів, ми можемо зрозуміти з іншої спільної роботи Верби й Алмонда «Громадянська культура». Сама ця робота дає нам змогу зрозуміти, що політична участь індивідів, у всій множині її проявів, є виявом громадянської культури конкретного суспільства. У багатьох державах для громадян існує звична практика брати участь у голосуванні і навіть у політичних протестах, але лише в демократичних країнах

індивіди будуть робити це добровільно й без примусу з боку правлячої еліти. Саме добровільність політичної участі і її усвідомленість дають нам можливість говорити про те, що така участь є проявом особистісних позицій і переконань індивідів.

У демократичному суспільстві такі позиції набуваються в ході процесу соціалізації індивідів, який передбачає нав'язування їм потреб громадянської та політичної активності. Перша допомагає людям знайти своє місце в суспільстві – увійти в певну соціальну групу; друга призначена для ефективного функціонування демократичної держави. «Громадянська культура передається в ході складного процесу, який включає в себе навчання в багатьох соціальних інститутах – у сім'ї, групі ровесників, у школі, на робочому місці і в політичній системі як такий» [1, с. 10]. Але нас цікавить дещо вужчий аспект соціалізації – політична соціалізація. Норми політичної участі передаються індивідам через процес політичної соціалізації.

Найбільш ефективно інститути соціалізації впливають на людей молодого віку. Саме молодь найчастіше контактує з такими інститутами, як сім'я, школа, групи інтересів. Саме освітня система вселяє основи суспільного життя молоді. Помічено, що чим вищий рівень освіченості людини, тим більше індивід політично і громадянсько активний: «Ті, хто володіють більш високим рівнем освіти, голосують частіше і частіше беруть участь у політиці» [7, с. 176].

Студентська молодь, вже традиційно, визначається як пасивно налаштована група населення щодо політики, виборів та демократії взагалі. Однак останні дослідження в сімох країнах-членів ЄС показують, що частина молоді є навіть більш політично активна, ніж дорослі люди – вони просто воліють брати участь у нових формах політичної участі [5, с. 2]. Виникнення цих нових форм прямо пов'язано з втратою домінуючого положення політичних партій в політичному житті суспільства. Нове покоління людей не має жорсткої ідеологічної приналежності, що є показником постіндустріальних (постмодерних) цінностей молоді. За даними дослідження А. Хорват та Дж. Паоліні сучасна європейська молодь все ще бачить участь у виборах найефективнішим засобом впливу на владні структури, однак значний вплив, на думку молоді, мають також демонстрації та участь у Інтернет-дебатах. Й якщо більш старші покоління обирають вибори, як найбільш ефективний інструмент, у абсолютній більшості разів, то у віковій групі 15-24 роки цей показник сягає 47% [5, с. 8].

Сам процес передачі норм і моделей політичної участі індивіду починається у сім'ї. Саме цей інститут забезпечує первинну політичну соціалізацію. Якщо батьки дитини є політичноактивними членами суспільства – бе-

руть участь у виборах, є членами політичної партії, проявляють громадянську активність – найбільш вірогідно, така модель поведінки буде передана і дитині. «Дослідження політичної соціалізації виявило передачу політичних ідеалів і звичок між поколіннями та дослідило наслідки характеру владних відношень усередині сім'ї на характер режиму» [4, с. 138].

Наступний етап політичної соціалізації проходить у шкільному віці. Під школою треба розуміти не тільки заклади базової освіти, а й заклади вищої освіти. Саме за час навчання у шкільних інституціях індивід здобуває знання та навички для участі у політичному житті: «Всі дослідження політичної активності наголошують на міцний зв'язок між формальною освітою і політичною участю» [4, с. 141]. За цей час індивіди набувають комунікаційні, організаційні та бюрократичні навички, беруть участь у шкільних організаціях й студентському самоврядуванні, набувають лідерських якостей та практикують громадянські заходи.

Ми можемо говорити, що феномен політичної участі нероздільно пов'язаний з політичною культурою конкретного суспільства. Основним шляхом передачі політичної культури від покоління до покоління є процес політичної соціалізації. Тобто політична участь виховується у суспільстві завдяки політичній соціалізації.

Висновки. Самоідентифікація це тривалий процес, який розділяє осіб на своїх та чужих. Складові частини персональної ідентифікації включають в себе відчуття спадковості, відчуття унікальності від інших і відчуття приналежності до якоїсь соціальної групи. Участь індивідів у будь-якій з форм політичної участі дає їм можливість задовольнити свої потреби і затвердитись у суспільстві. Через множину форм політичної участі людина може задовольнити свої бажання і потреби.

Це може бути і бажання змінити діючу владу через участь у виборах; це може бути і сама участь індивіда у виборах для задоволення владних потреб; це може бути і матеріальна підтримка якоїсь політичної сили для лобювання своїх інтересів; це може бути і членство в політичній партії або громадській організації заради досягнення особистої мети.

Політична участь індивідів, у всій множині її проявів, є виявом політичної культури конкретного суспільства. Вона може бути виявом саме політичної культури лише, якщо ця участь здійснюється на добровільних засадах. Саме добровільність політичної участі і її усвідомленість дають нам можливість говорити про те, що така участь є проявом особистісних позицій і переконань індивідів. Політична участь, як невід'ємний елемент політичної культури суспільства, передається від покоління до покоління через інститути соціалізації у суспільстві. Найбільш ефективно інститути соціалізації впливають на людей молодого віку.

Саме молодь найчастіше контактує з такими інститутами, як сім'я, школа, групи інтересів. Помічено, що чим вищий рівень освіченості людини, тим більше індивід політично і громадянсько активний.

Таким чином, феномен політичної участі

нероздільно пов'язаний з політичною культурою конкретного суспільства. Основним шляхом передачі політичної культури від покоління до покоління є процес політичної соціалізації. Тобто політична участь виховується у суспільстві завдяки політичній соціалізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алмонд Г. Гражданская культура и стабильность демократии [Текст] / Г. Алмонд, С. Верба // Полис. – 1992. – № 4. – С. 122-134.
2. Кутирьова В.І. Політико-ідеологічні самоідентифікації українського студентства: динаміка та актуальний стан [Текст] / В. І. Кутирьова // Український соціум. – 2013. – № 4 (47). – С. 51-60.
3. Пантин В.І. Политическая и цивилизационная самоидентификация современного российского общества в условиях глобализации [Текст] / В.И. Пантин // Полис. – 2008. – № 3. – С. 29-39.
4. Burns N. The private roots of public action: gender, equality, and political participation [Text] / N. Burns, K. Schlozman, S. Verba. – Cambridge: Harvard University Press, 2001. – 480 p.
5. Horvath A. Political Participation and EU Citizenship: Perceptions and Behaviours of Young People [Text] / A. Horvath, G. Paolini. – European Commission: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA), 2014. – 21 p.
6. Huntington S. No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries [Text] / S. Huntington, J. Nelson. – Cambridge: Harvard University Press, 1976. – 202 p.
7. King G. Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research [Text] / G. King, R. Keohane, S. Verba. – Princeton: Princeton University Press, 1994. – 247 p.
8. Verba S. Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics [Text] / S. Verba, K. Schlozman, H. Brady. – Cambridge: Harvard University Press, 1995. – 640 p.
9. Women and elections. Guide to promoting the participation of women elections [Electronic resources] / Published by the United Nations: United Nations Department of Public Information. – 2005. – 85 p. – Regime to access: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/publication/WomenAndElections.pdf>.

Стаття надійшла до редакції 02.07.2014

REFERENCES:

1. Almond G., Verba S. Grazhdanskaya kultura i stabilnost demokratii (Civic culture and stability of democracy). *Polis*, 1992, no. 4, pp. 122-134.
2. Kutirova V.I. Politiko-ideologichni samoidentifikatsii ukrainskogo studentstva: dinamika ta aktualnyi stan (Political and ideological self-identification of Ukrainian students: dynamics and current status). *Ukrainskiy socium*, 2013, no. 4(47), pp. 51-60.
3. Pantin V.I. Politicheskaya i civilizatsionnaya somoidentifikatsiya sovremennogo rossiiskogo obshestva v usloviyah globalizatsii (Political and civilizational self-identification of modern Russian society in the context of globalization). *Polis*, 2008, no. 3, pp. 29-39.
4. Burns N., Schlozman K., Verba S. The private roots of public action: gender, equality, and political participation. Cambridge: Harvard University Press, 2001. 480 p.
5. Horvath A., Paolini G. Political Participation and EU Citizenship: Perceptions and Behaviours of Young People. European Commission: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA), 2014. 21 p.
6. Huntington S., Nelson J. No Easy Choice: Political Participation in Developing Countries. Cambridge: Harvard University Press, 1976. 202p.
7. King G., Keohane R., Verba S. Designing social inquiry: scientific inference in qualitative research. Princeton: Princeton University Press, 1994. 247 p.
8. Verba S., Schlozman K., Brady H. Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 640 p.
9. Women and elections. Guide to promoting the participation of women elections. Published by the United Nations: United Nations Department of Public Information, 2005. 85 p. Regime to access: <http://www.un.org/womenwatch/osagi/wps/publication/WomenAndElections.pdf>

Уджмаджурідзе Георгій Гурамович – аспірант
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпропетровськ, просп. Гагаріна, 72
E-mail: georgy999@list.ru

Udzhmazhuridze Georgiy Guramovitch – postgraduate
The Oles Honchar Dnepropetrovsk national university
Address: 72, Gagarin Avenue, Dnipropetrovsk, 49010
E-mail: georgy999@list.ru